

DEZVOLTAREA TEORIEI ȘI DOCTRINEI MILITARE ROMÂNEȘTI ÎN PERIOADA 1878-1916

THE DEVELOPMENT OF ROMANIAN MILITARY THEORY AND DOCTRINE BETWEEN 1878 AND 1916

Colonel (rtr.) prof. univ. dr. Benoni ANDRONIC*

*(Academy of Romanian Scientists, 3 Ilfov, 050044, Bucharest, Romania,
email: secretariat@aosr.ro)*

Colonel (rtr.) prof. univ. dr. Viorel ORDEANU**

Rezumat: Autorii articolului, studiind literatura de specialitate, surse oficiale și documente redactate de autori români, generali și ofițeri ai armatei aduc în fața cititorului, informații și concluzii referitoare la dezbaterile doctrinare ale teoreticienilor militari ai armatei române și modul cum s-a dezvoltat doctrina în perioada dintre Războiul de Independență și Primul Război Mondial.

Cuvinte cheie: aspirații naționale, capacități de apărare, teorie și teoreticieni militar, concepții strategice, dezbateri doctrinare, națiune înarmată.

Abstract: The authors of the article, studying specialized literature, official sources, and documents written by Romanian authors, generals, and army officers, present the reader with information and conclusions regarding the doctrinal debates of Romanian military theorists and how doctrine developed between the War of Independence and World War I.

Keywords: national aspirations, defense capabilities, military theory and theorists, strategic concepts, doctrinal debates, armed nation.

Introducere

Elemente ale doctrinei militare au apărut la noi după revoluția de la 1848* creând condițiile dezvoltării organismului militar atât de necesar în domeniul apărării neamului românesc, însă aveau să cunoască o fundamentare și dezvoltare importantă după Războiul de Independență, când preocupările gânditorilor militari, ai acestei epoci, generali și ofițeri ai armatei, s-au îndreptat spre dezvoltarea, modernizarea și perfecționarea organismului militar românesc, în vederea realizării obiectivelor fundamentale ale națiunii; apărarea independenței și eliberarea teritoriilor românești de sub ocupație străină, precum și realizarea unirii tuturor românilor într-un stat unitar.

* Profesor consultant la Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, membru corespondent al Academiei Oamenilor de Știință din România, email: benoneandronic@yahoo.com.

** Cercetător științific gr.1, în Centrul de Cercetări Științifice Medico-Militare, Doctor în medicină, Profesor la Universitatea Titu Maiorescu, București, email: ordeanu_viorel@yahoo.com.

1. Teoria militară românească în slujba consolidării capacității de apărare a patriei

Lucrările de istorie militară, strategie, artă operativă și tactică, elaborate în această vreme, de gânditorii militari români, ținând seama de tendințele existente pe plan european, fac dovada unor meritorii eforturi de valorificare a tradiției naționale, pentru promovarea unor direcții și soluții, conform aspirațiilor și realităților neamului românesc***.

Problemele de ordin tactic, privind natura și conținutul războaielor, ca și cele care vizau cristalizarea unei teorii specifice geografiei militare românești, au reprezentat, de asemenea, preocupări constante ale gândirii militare în această vreme****.

Într-o perioadă relativ scurtă, gândirea militară românească a reușit să analizeze problemele și principiile fundamentale ale științei militare, și să se ridice la un nivel teoretic cu nimic mai prejos față de cele ale principalelor state europene.

Lucrările unor teoreticieni militari români, printre care, Constantin N. Hârjeu, Alexandru Averescu, Nicolae Arghirescu, Dumitru I. Cocovescu, Nicolae Aleva, Alexandru Iarca, Ștefan Fălcoianu, Cristadulo Georgescu¹, bazate pe o temeinică documentare, se remarcă printr-un lăudabil efort de a găsi soluții științifice, complexelor chestiuni ridicate, pentru prima dată, în fața cadrelor armatei române, cât și a probabilității izbucnirii unei conflagrații mondiale în Europa.

Unul din aspectele de bază, tratate în studiile teoreticienilor militari, l-a constituit însuși esența și specificul conținutului doctrinei militare naționale.

Acești militari au dezbătut teme de interes precum: adaptarea doctrinei existente la condițiile în continuă schimbare, în care se desfășurau conflictele armate contemporane; raportul dintre doctrina militară națională și cele aparținând altor state europene; corelația dintre știință, doctrină și arta militară, precum și dintre politica externă și dezvoltarea capacității de apărare a țării; modalitățile și formele realizării unei pregătiri unitare de luptă în principalele arme și specialități militare; direcțiile prioritare ale intensificării măsurilor de pregătire a economiei, teritoriului și populației pentru apărare².

Pentru Ion Ghica, fruntașul revoluționar la 1848-1849, economist eminent și om de stat, cu vastă experiență, doctrina militară națională

*** să nu uităm că ofițeri ai armatei române se instruiă sau urmau studii în instituții militare de învățământ în țări ca Franța, Belgia, Marea Britanie, Italia, dar mai ales în Germania și Austro-Ungaria.

**** a se vedea și articolul „Conceptul de „Doctrină Militară”-evoluție și dezvoltare în cadrul sistemului militar românesc, Gândirea militară românească, nr. 1-2/2018, p. 36, disponibil la <https://gmr.mapn.ro/webroot/fileslib/upl>, accesat la 04. 08. 2025

¹ *Istoria gândirii militare românești*, sub redacția col. dr. Corneliu Soare, Editura Militară, București, 1974, p. 191.

² Coordonator Petre Otu, *Reforma militară și societatea în România (1878-2008) relaționări externe și determinări naționale*, pdf, disponibil la www.biblioteca-digitală.ro, accesat la 08.08. 2025.

trebuia să aibă, ca principiu fundamental, *ridicarea la luptă a întregii națiuni pentru apărarea patriei*.

Pentru a nu împovăra țara cu costuri exorbitante, considera Ion Ghica, armătura ei defensivă se cuvenea a fi inteligent constituită, pentru urmărirea unui echilibru între forțele permanente și cele teritoriale³.

Colonelul Nicolae Tătărăscu a luat atitudine împotriva spiritului particularizat, promovat de ofițeri, de diferite arme, prin care se împiedica formarea unei concepții militare de gândire și acțiune pe câmpul de luptă.

Acesta atribuia *Școlii Superioare de Război*, misiunea de a elabora studiile necesare dezvoltării unei doctrine militare naționale, pe baza căreia să se realizeze legături organice între armatele surori și serviciile care le ajută, stabilindu-se judicios rolul fiecăreia dintre ele⁴.

Generalul Grigore Crăiniceanu, participant la procesul dezvoltării doctrinei militare a statului român, atrăgea atenția asupra primejdiei de a se confunda principiile cu modelele de aplicare a acestora, fapt ce putea genera o adevărată anarhie a tacticii⁵.

O problemă larg dezbătută în rândul teoreticienilor militari români a fost aceea a permanentizării trupelor teritoriale, apreciată în epocă drept soluția cea mai viabilă pentru asigurarea unui înalt nivel de instruire a efectivelor oștirii.

Astfel, s-au efectuat de-a lungul perioadei respective, încercări de soluționare treptată, care au pregătit terenul pentru adoptarea legii din 1908⁶.

La dezbaterile doctrinare în jurul acestei probleme au participat comandanți de diferite trepte ale ierarhiei militare, în principal cadre cu o bogată experiență în conducerea trupelor, dar și ofițeri din fruntea armatei, cadre didactice din învățământul militar superior.

Printre cele mai valoroase contribuții, sub raportul ideilor și soluțiilor avansate, s-au dovedit cele ale: generalului Gheorghe Angelescu *Studii asupra organizării sistemului militar* (1880); locotenent-colonelul Nicolae Boerescu în *Diferite propuneri cu privire la organizarea armatei în timp de pace și la pregătirea trupelor pentru război* (1904); maiorul Alexandru Zarea, în *O propunere pentru reorganizarea armatei* (1891), maiorul Ioan Penescu, în *Discuții și propuneri relative la organizarea regimentelor noastre de infanterie* (1899); maiorul G. D. Teiușanu, în *Idei de organizare militară* (1891).

Coexistența în cadrul acelorași unități militare, a elementului permanent și a celui teritorial, cu schimbul, a suscitat numeroase opinii și luări de poziții.

Subliniind necesitatea reorganizării infanteriei, pe baza generalizării mutațiilor cu efecte permanente, generalul Alexandru Averescu, ministru de

³ Ion Ghica, *Scieri*, vol. I, București, 1914, pp. 277-278.

⁴ Colonel Nicolae Tătărăscu, *Serviciul și ofițerii noștri de sat major*, București, 1898, p. 26.

⁵ General Grigore Crăiniceanu, *Note militare*, București, 1907, p.35.

⁶ Legea privind organizarea armatei prin care se desăvârșește procesul de contopire a trupelor teritorial cu cele permanente, disponibil la desense.ro.1908, accesat la 16.08. 2025.

război declara, în fața Senatului, în martie 1908, că numai acest gen de trupe pot fi dislocate cu ușurință de-a lungul frontierei pentru realizarea, la nevoie, a acoperirii⁷.

În strânsă coeziune cu aspectele concrete ale instruirii trupelor, gândirea militară românească a abordat și factorul moral, a cărui valoare a fost relevată cu insistență.

„Forța morală a unei armate, scria generalul Constantin N. Hârjeu, nu-și găsește izvorul decât în patriotism, fără de care nicio armată, oricât de numeroasă ar fi nu ar putea să reziste, nici să învingă”⁸.

Progrese mai evidente s-au obținut însă în definirea teoretică a locului și rolului armatei în societate, precum și în analiza războiului ca fenomen social.

Reprezentativ în acest sens sunt studiile: Armata ca factor social (1911), de locotenentul Titus Mayer; Războiul ca fapt social (1914), de Colonelul T. Georgescu, precum și lucrarea cunoscutului sociolog român Dimitrie Gusti, Sociologia războiului, apărută în 1915.

„Armata, scria C. N. Hârjeu, ca orice instituție socială, trebuie să treacă neconținut prin evoluțiunile succesive pe care le impune progresele științei și schimbările sociale ... Pentru motive de ordin economic, nu putem ridica efectivul armatei noastre, peste o limită hotărâtă, fără a strica echilibrul dintre forțele defensive și forțele productive ale țării.”⁹

Aceste afirmații aveau la bază pledoariile din publicistica militară în favoarea sporirii numerice a efectivelor armatei, apreciată în epocă drept „forța mobilă a națiunii”¹⁰.

Studiile făcute asupra armatei, până la Primul Război Mondial, asupra reorganizării ei și creșterii efectivelor aveau la bază trei factori cauzali al acestui proces:

- Situația geografică și politică generală a țării;
- Noile invenții și perfecționări în domeniul armamentului și sistemelor de apărare;
- Estimarea că, în viitoarele războaie, atât acțiunile ofensive, cât și cele defensive vor reclama o superioritate numerică față de adversar¹¹.

Un domeniu de importanță majoră abordat multidirecțional de teoreticienii militari români în această etapă l-a reprezentat sfera problemelor de artă militară.

Studii de ținută științifică au fost consacrate acțiunilor de strategie, artă operativă și tactică, rolul și misiunilor diferitelor arme în război,

⁷ Din trecutul României Militare, cu prilejul comemorării a șaptezeci și cinci de ani de la apariția ei în viața armatei, 1864-1939, București, 1939, pp. 188 -189.

⁸ General Constantin N. Hârjeu. Pregătirea Armatei pentru război. Studiul de organizare, de psihologie și de întreținere militară, vol. I, București, 1905, p. 7.

⁹ Ibidem, p. 169.

¹⁰ Ibidem, p. 88.

¹¹ Armata română în ore din urmă. Studii asupra necesității sporirii și reorganizării armatei române, partea I, București, 1891, p.14.

corelația dintre nivelul tehnic al mijloacelor de luptă și procedeele de ducere a acțiunilor militare.

În domeniul strategiei, pe care teoreticienii militari, ca Alexandru Zarea și Alexandru Averescu, maiorul Nicolae Aghirescu și alții, o defineau drept suma regulilor și principiilor de conducere a armatelor pe un teatru de operații, au fost formulate considerații realiste cu privire la: creșterea în viitor a amploarei spațiale, duratei de timp și urmărilor distructive a războaielor; necesitatea elaborării din timp a unor proiecte de operații (planuri de campanie); combinarea, la nivel strategic, a defensivei cu ofensiva, teză ce își va găsi mai târziu, expresie în noțiunile de contraofensivă și contralovitură și va cunoaște o largă aplicare în timpul Primului Război Mondial.

Un teren pe care gândirea militară românească s-a dovedit febrilă a fost cel al strategiei fortificării țării.

În concepția strategică a specialiștilor vremii, fortificațiile care se construiau pe teritoriul țării aveau altă menire decât cetățile - tabere, existente în alte țări, căci, așa cum declarase Grigore Crăiniceanu, „*armata noastră nu se va închide în nici un lagăr întărit spre a aștepta pe inamic, ci va merge glonț la frontiera atacată și de-acolo va apăra pas cu pas pământul, sprijinindu-se pe fortificațiunile ce ar avea îndărăt, se va retrage apoi între cetăți, de unde va încerca a lua ofensiva*”¹².

O valoroasă contribuție au adus teoreticienii militari români la elaborarea primului curs de strategie a fortificațiilor, predat la Școala Superioară de Război, pentru care timp de trei ani o comisie a studiat pe teren capacitățile defensive ale zonelor situate în proximitatea frontierelor de atunci ale țării, îndeosebi ale celor muntoase¹³.

Utilizarea betonului armat în construirea fortificațiilor de la București*, ca și a celor de la Focșani-Nămoloasa-Galați**, a reprezentat, de asemenea, o premieră în materie.

În strânsă legătură cu literatura fortificațiilor, au apărut și primele lucrări de geografie militară, pe baza cercetării minuțioase a teritoriului țării.

Printre cele mai valoroase lucrări se numără: căpitan Nicolae Filip, *Studii de geografie militară aspra Olteniei* (1886); maiorul Gheorghe Ionescu, *Geografia militară generală* (1893, colonelul C. I. Brătianu, *Călătorii de stat major* (1893), maior Ion Pavelescu, *Geografia militară a României*, în 2 volume (1910).

Dacă în privința ofensivei, ca formă decisivă a acțiunilor de luptă, exista unanimitate de vederi, în cadrul dezbaterilor teoretice au fost

¹² Locotenent-colonel Grigore Crăiniceanu, *Utilitatea cetăților. Răspunsuri la discursul părintelui Nicolae Bibescu ținut în Cameră*, pe 4 aprilie 1889, București, 1889, p.11.

¹³ Colonel Grigore Crăiniceanu, *Fortificațiunea permanentă*, București, 1896, p. 61.

* lucrările au început în 1884, și în urma unui efort financiar considerabil din partea statului român, au fost finalizate în 1899.

** Linia fortificată Focșani-Nămoloasa-Galați a fost o lucrare de fortificații permanente construită între 1883-1885, având ca scop realizarea unei linii defensive puternice în „Poarta Focșanilor”, în cazul unei agresiuni externe.

exprimate opinii diferite cu privire la rolul și modalităților de executare a apărării.

Locotenentul Cristaduldo Georgescu aprecia, la finele secolului al XIX-lea, că una din consecințele armamentului de tragere rapidă și a pulberii fără fum, a fost creșterea rolului apărării.

Contrar opiniilor, larg răspândite în acea vreme, conform căreia apărarea ar fi avut un scop negativ, el considera defensiva activă drept „*cel mai rațional dispozitiv de luptă ... cu condițiunea a se trece la ofensivă în momentul oportun*”¹⁴

O contribuție importantă la clarificarea acestor probleme controversate au adus-o studiile de tactică ale lui Alexandru Averescu, în care a fost avansată ideea că, în viitoarele războaie, trecerea la apărare va rezulta, în mod frecvent din însăși desfășurarea ofensivei, prefigurând astfel ceea ce, mai târziu, va căpăta denumirea de trecerea în grabă la apărare¹⁵.

Un rol important în promovarea idelor novatoare l-a avut învățământul militar, Școala Superioară de Război sau în școlile de aplicație ale armelor.

Istoria militară a poporului român s-a constituit într-un obiect important de cercetare al specialiștilor militari și civili, îmbogățindu-se, în această etapă, cu o serie de lucrări valoroase.

Aspectele teoretice și implicațiile de ordin militar ale perioadei au fost abordate în lucrările generalilor: C. I. Brătianu, *Însemnătatea istoriei naționale pentru instrucțiunea militară*; Iona Gărdescu, *Considerațiuni asupra teoriei istoriei militare și caracterul războiului Modern*; Grigore Crăiniceanu, *Din istoria noastră militară în 1912 și 1913*. După acesta din urmă, „*istoricul militar este dator în interesul patriotic al luminării și instruirii generațiilor viitoare să spună adevărul fără laudă, fără părtinire, fără ponegrire*”¹⁶

Un loc central în istoriografia militară românească l-a ocupat, în această perioadă, războiul pentru independență, căruia i-au fost consacrate numeroase lucrări, studii, memorii etc.

Din multele titluri dedicate acestui subiect, monografii, studii critice, memorii, albume etc. se disting: *Operations de l'Armée roumaine pendant la guerre de l'indépendance*; *Istoria războiului din 1877-1878, ruso-româno-turc* (1895), a generalului Ștefan Fălcoianu; *Studiul asupra războiului ruso-româno-turc, 1877-1878* (1902), a căpitanului Ion Ștefănescu; *Adevărul istoric asupra Plevnei 1877-1878* (1911); *Războiul neatârării. Istorie critică*, a generalului Scarlat Scheletti; *Asaltul și luarea redutei Grivița* (1913), a generalului Alexandru Candiano-Popescu.

¹⁴ Locotenentul Georgescu Cristaduldo, *Defensiva activă, Din istoria noastră militară*, în 19 iunie 1913, București, 1914, p. 6.

¹⁵ Alexandru Averescu, *Tactica, Teorii și aplicațiuni, partea I-III*, București, 1828 -1890, p. 95.

¹⁶ General Grigore Crăiniceanu, *Din istoria noastră militară în 1912 și 1913*, București 1914, pp. 6 -7.

În scrierea istoriei diferitelor arme s-au remarcat: generalul Petre Vasiliu-Năsturel, *Contribuții la istoria artileriei române* (1906); colonelul Constantin N. Hârjeu, *Istoria armei geniului* (1902); locotenent - comandorul Constantin Cuchi, *Istoria marinei române în curs de 18 secole* (1906).

Terenul Istoriografiei naționale s-a îmbogățit în această vreme prin scrierile unor reputați istorici ca, Bogdan Petriceicu Hașdeu, Alexandru D. Xenopol și Nicolae Iorga, care s-au ocupat și de aspectele militare ale trecutului, ultimul fiind autorul unor valoroase istorii a armatei române, apărute în 1910.

Medicina militară a fost modernizată și promovată de generalul prof. dr. Carol Davila și de elevii săi, în special pe linie de chirurgie, dar și al medicinei de campanie, prin elevii și profesorii Institutului Medico-Militar. A făcut progrese semnificative și în privința medicinei preventive și a bolilor infecto-contagioase, prin implicarea prof. dr. Ioan Cantacuzino, ajuns colonel în Primul Război Mondial și șef al Serviciului sanitar, și avansat general la trecerea în retragere. Acesta a cercetat și fabricat vaccinuri și seruri terapeutice pentru prevenirea și tratarea bolilor infecțioase, pentru militarii români și aliați, dar și pentru civili, în Războiul Balcanic și în Primul Război Mondial, a coordonat acțiunile antiepidemice pe front, a publicat numeroase lucrări științifice în domeniu, iar după război a înființat Institutul care îi poartă numele (actuala UM 02484 București).

În ansamblu, în perioada 1878 -1916, gândirea militară a înregistrat un important progres.

Sfera sa de cuprindere s-a lărgit considerabil fiind tratate teme de actualitate în epocă: de politică, doctrină și organizare militară, strategie și tactică, istorie, geografie și psihologie militară.

A crescut nivelul calitativ a lucrărilor și studiilor de specialitate, abordările teoretice românești, comparându-se, în general, cu cele din alte țări europene.

Gândirea militară românească a cultivat cele mai autentice valori morale ale poporului nostru, fiind animată de idealuri patriotice, naționale.

O altă caracteristică a teoriei militare românești, după Războiul de Independență, o constituie orientarea pentru rezolvarea unor probleme cu caracter aplicativ, legate de diferite aspecte ale organizării și înzestrării cu mijloace de luptă, precum și ale procesului de instruire.

Dezbaterile de idei din epocă au fost direcționate în sensul satisfacerii cerințelor rezultate din marile comandamente istorice, ce stăteau în fața națiunii; apărarea independenței și suveranității statului și reîntregirii lui.

Multe dintre deschiderile apărute, în anii 1878 -1916, se vor dovedi esențiale, pentru a corecta și eficientiza funcționarea structurilor armate, în războiul de eliberare națională și întregire statală din 1916-1918.

Teoria militară a contribuit la perfecționarea pregătirii cadrelor și a instruirii trupelor, prin aceasta, ea concurând la întărirea capacității

combative a țării, condiție importantă în opera de salvagardare a independenței românești și de pregătire a înlăptuirii Marii Uniri.

2. Doctrina militară românească în perioada 1878 - 1916

În această perioadă, mai ales în primele decenii ale secolului al XX-lea, au sporit preocupările pentru formarea unei doctrine militare românești, înregistrându-se unele rezultate pozitive având un profund caracter de apărare.

În opinia specialiștilor militari și doctrinarilor epocii, un viitor război, pe care statul român urma să-l poarte avea un profund caracter defensiv, de apărare a integrității țării și intereselor majore ale poporului, între care, la loc de frunte, se situa dezideratul înlăptuirii unității statale depline.

Prin doctrina sa militară, statul român a urmărit nu numai subordonarea armatei sale exclusiv autorităților naționale, ci și promovarea unei politici de neutralitate față de conflictele și lupta de interese dintre marile puteri¹⁷.

Din literatura studiată se poate observa că, caracterul defensiv al viitorului război nu era înțeles de doctrinarii militari din epocă și de factorii de decizie ai statului român prin adoptarea apărării ca formă exclusivă a acțiunilor militare în plan tactic, operativ și strategic, subliniindu-se că după arta războiului, armata română va lua ofensiva și va trece peste frontieră când va trebui să-și apere țara¹⁸.

Actele normative privitoare la organizarea, funcționarea și folosirea puterii combative a țării, elaborate între Războiul de Independență și prima conflagrație mondială stipulau că „*Toți locuitorii României dătoresc serviciul militar*”¹⁹.

Generalul Alexandru Averescu, ministru de război, la data votării legii pentru organizarea armatei, din 1908, declara în fața Adunării Deputaților, că în România „*are loc un schimb reciproc continuu între națiune și armată, deoarece armata nu este decât națiunea însăși în arme*”²⁰.

Mobilizarea întregului potențial uman al țării precizată de doctrina statului român, între anii 1916 -1918, și realizată în mod exemplar în anii 1916-1918, urma să asigure resursele umane pentru apărarea integrității României și, în același timp, pentru înlăptuirea idealului „*întregirii neamului, idee pa care, cu drept cuvânt, ne vom bizui într-un viitor război*”²¹.

¹⁷ Academia Română, Discursuri de recepție, vol. XXXIX, București 1912, p. 38.

¹⁸ Colonel G. Ionescu, *Studii de organizațiune militară. Armata română. Ce a fost, ce este, ce ar pute să fie: Generalități- Infanteria*, București, 1906, p. 417.

¹⁹ Ministerul de Război, Lege pentru organizarea armatei, cu dezbaterile din Cameră și Senat, 1908, p. 3.

²⁰ Idem, p. 34.

²¹ Revista Infanteriei, nr. 206, iunie 1907, p. 34.

Spre sfârșitul primului deceniu a secolului al XXI -lea, în *Revista infanteriei* se aprecia că, „*Situația geografică a României, forma teritoriului său, precum și întinderea acestui teritoriu, precum și a frontierelor sale, populația țării, și însușirile ostășești ale acestei populațiuni, aspirațiile naționale ale populației, veleitățile vecinilor noștri, precum și alte națiuni, sunt atâtea considerațiuni care impun ca apărarea națională a României să se reazime pe o putere armată proprie și în stare de a răspunde pe deplin cerințelor războiului după nevoile noastre naționale*”²².

O altă publicație militară de prestigiu *Revista armatei*, pleda pentru rezolvarea prin efort și cu resurse proprii a tuturor sarcinilor naționale, justificându-se această opțiune prin faptul că, „*ori de câte ori mica noastră țară a venit în contact cu mării săi vecini, a apărut tendinții de acaparare și de exterminare, soluția evitării unei asemenea stări de lucruri constând în a ne susține printr-o politică proprie, astfel încât să fie oștean, tot cetățeanul român, valid a purta armele, care în vremuri de primejdie să fie dator a lua arma și să meargă a-și apăra vatra strămoșească*”²³.

Acumulările de ordin doctrinar, realiste pe plan național, în ultimul deceniu a secolului al XIX-lea, a impus factorilor de decizie politico-militari ai țării adoptarea unor măsuri de perfecționare în consens cu acestea a structurilor forțelor combatante ale statului.

Măsurile sus amintite s-au concretizat, în principal, în permanentizarea trupelor ce constituiau armata activă, modernizarea diferitelor categorii de arme și specialități din compunerea acesteia, fără a se renunța la structurile tradiționale, teritoriale și nepermanente.

Acest proces realizat în mod gradual, a asigurat o încadrare elastică a elementelor, cu schimbul în cele permanente, instruirea armatei în meseria armelor a unui număr cât mai mare de tineri, realizarea unui disponibil de mobilizare, ce depășea, în preajma Primului Război Mondial, ¼ din populația bărbătească a țării²⁴.

Plecându-se de la adevărul că, „*siguranța, existența și propășirea unei țări este intim legată de puterea sa militar, dezbaterile doctrinare desfășurate nu neglijau faptul că în dimensionarea efortului militar nu se puteau depăși puterile noastre financiare*”²⁵.

Concomitent cu menținerea ideii menținerii și pregătirii pentru campanie, pe lângă trupele permanente, a formațiunilor teritoriale, dezbaterile doctrinare, în perioada analizată au sugerat organelor de decizie supremă, iar acestea au dispus, crearea cadrului legislativ pentru pregătirea tineretului pentru apărare sub forma cercetășiei, pregătirii premilitare, a societăților de tir, gimnastică etc.

²² Idem, an XVII, nr. 151-152, iulie-august, 1909, p.1.

²³ *Revista armatei*, an XXVIII, nr. 4, aprilie 1910, p. 278.

²⁴ Intrarea României în Primul Război Mondial. Preparative, disponibil la <https://www.wikiwand/art>, accesat la 22.08. 2025.

²⁵ *Revista infanteriei*, an X, nr. 121, ianuarie 1907, p. 45; Legea pentru organizarea armatei, 1908, p. 53.

Drept urmare și învățământul militar a cunoscut numeroase perfecționări.

În domeniul învățământului armatei, doctrina militară a statului român s-a orientat spre asigurarea unei părți a necesarului de armament din producția proprie, concomitent cu importarea unor însemnate categorii de mijloace de luptă și inclusiv asigurarea în fabricație, sub licență a mai multor categorii de arme individuale, obuze și proiectile.

Remarcabile sunt și opțiunile doctrinare privitoare la pregătirea teritoriului pentru apărare.

Acestea s-au concretizat în măsurile adoptate de statul român pentru fortificarea capitalei țării și zonei Focșani-Nămoloasa-Galați, proiectarea unor raioane fortificate, cunoscute în epocă sub denumirea de *capete de pod*, de la Cernavodă, Târgu-Frumos, Turtucaia, Silistra.

Rețeaua de drumuri și căi ferate a țării a fost dezvoltată și mobilizată în strânsă corelație cu nevoile operative și tactice de campanie, evidențiindu-se, în acest sens, *Programul din 1913*, ce preconiza realizarea, până la sfârșitul deceniului al doilea al secolului al XX-lea, a 1242 km linii noi de cale ferată, cu o dublă importanță, economică și strategică, dintre care 305 km linii de pătrundere, 763 km linii de rocadă și 169 km linii în teritoriile intracarpătice²⁶.

Figura 1. Portretul oficial al Maresalului Al. Averescu

Mareșalul Alexandru Averescu (figura 1), comandant și teoretician de prestigiu, a pledat pentru introducerea unor principii clare definite de orientarea politicii și doctrinei militare, strategiei și tacticii.

În concepția sa, formularea unor direcții doctrinare clare și realiste avea un rol covârșitor în edificarea puterii armate.

„*Concepția cu privire la organizarea puterii militare a unui stat, afirma Alexandru Averescu, e menită a prezida organizarea instituțiilor și adoptarea măsurilor necesare prin care să poată concentra, din timp, elementele de forță ale statului, propice a fi întrebuințate în război și, în același timp, să asigure pregătirea acelor forțe spre a obține cele mai bune rezultate. Între orientările ce trebuiau urmărite în activitatea de organizare a sistemului de apărare se remarcă: „Punerea accentului pe funcția esențială de apărare a armatei, exprimată prin pregătirea ei prioritară, pentru a face față solicitărilor câmpului de luptă; Considerarea armatei drept forța principală a sistemului de apărare; Realizarea unei strânse*

²⁶ Dumitru Iordănescu, Constantin Georgescu, *Construcții pentru transporturi în România*, vol. 1, București, 1986, p. 143.

cooperări între armată și instituțiile statului, în vederea ridicării capacității de apărare a țării; Elaborarea unui program pe termen lung de perfecționare a organizării oștirii și o preocupare permanentă pentru îmbunătățirea stării elementelor principale ale acesteia; calificarea personalului și îmbunătățirea materialului de luptă”²⁷.

Generalul Alexandru Iarca, care și-a început bogata activitate de gândire militară, înainte de Primul Război Mondial, s-a pronunțat în favoarea unei doctrine militare destinate a ridica forța combativă a armatei regulate în condițiile menținerii și afirmării principiului națiunii înarmate.

Referindu-se la legea de organizare a armatei din 1908, generalul Alevra, sublinia că prin prevederile ei, România a devenit singurul stat din Europa, care prin permanentizarea efectivelor teritoriale și dezvoltarea trupelor de rezervă, a realizat și o aplicare adecvată principiului națiunii înarmate, deoarece toți tinerii apti de a purta armele, urmau să primească o pregătire militară.

Grație măsurilor prevăzute în lege, adăuga dânsul, perfecționarea armatei, corelată cu dezvoltarea statului, fiind în concordanță cu aspectele poporului român²⁸.

Generalul Alexandru Iarca, teoretician de vază al armatei române, care a acordat, în lucrările sale, o gamă variată de teme, de la probleme generale privind unitatea de doctrină, îmbinarea teoriei cu practica și factorii care determină succesul în război, până la tratarea unor aspecte de organizare militară, de teorie a instruirii și educării trupelor.

Ilustrativ pentru concepția de ansamblu este studiul *Regulamentele și unitatea de doctrină*, în care se pronunță și favoarea creării unei doctrine izvorâte din realitățile existente în armata noastră²⁹.

Referindu-se la factorii care determină forța unei armate, el scria „*la ceea ce trebuie și ținem, totdeauna, nu este la superioritate numerică, dacă la superioritate morală de organizațiune, de instrucțiune, de educațiune civică, de organizațiune socială ci, pe de-asupra tuturor acestora, trebuie să ținem de a avea un ideal mare ... Un ideal mare, care ne arde sufletul ca să-l realizăm ... cea dintâi preocupațiune a unei țări este de a avea cetățeni buni*”³⁰.

O bogată activitate, în sfera cercetării doctrinare, a desfășurat-o generalul Constantin N. Hârjeu, care în tinerețe, a fost ofițer de geniu și care a participat la Războiul de Independență.

Opera sa cuprinde ample lucrări de doctrină militară, de istorie, pedagogie și psihologie militară, ca și lucrări tehnice de specialitate din profilul armei genului.

²⁷ Colonel Alexandru Averescu, *Mobilizarea, partea I, Organizațiunea*, București, 1895, pp. 1-12.

²⁸ Nicolae Alevra, *Armata de rezervă*, București, 1969, pp. 1-9.

²⁹ *Pagini din gândirea militară românească. Culegere de texte din lucrări apărute în perioada 1821 -1916*, București, 1969, pp. 261-266.

³⁰ General de divizie Alexandru. Iarca, *Câteva povește tactice*, Craiova, 1913, p. 20.

Fiind unul dintre primii teoreticieni militari români, care au abordat problema raportului dintre știința militară și doctrina militară, generalul a militat consecvent pentru crearea unei doctrine militare naționale, pe baze științifice.

Pentru el, copierea unei doctrine străine, însemna o doctrină prefăcută, falsă și dăunătoare intereselor statului și națiunii³¹.

„După noi, scria generalul, nici germanomania, nici austromania nu pot fi bune, după cum nu a fost bună exagerata franțuzomania ... Armata română are personalitatea și tradițiile sale”³².

În concepția acestui reputat teoretician militar român, doctrina militară trebuie să servească intereselor naționale ale țării, de propășirea sa economico-socială.

Concepția sa despre raportul dintre forțele materiale și cele morale, în determinarea tăriei unei armate a fost concis exprimată în cuvintele *„Încă un principiu țapăn, pe care se poate așeza întreaga clădire a unei doctrine militare: cei doi factori, material și moral, trebuie să țină cumpăna dreaptă în alcătuirea doctrinei militare”³³.*

În pleiada gânditorilor militari români, de la sfârșitul secolului trecut și începutul secolului al XX-lea, și-a înscris numele și generalul Alexe Antoniu, care într-o laborioasă activitate publicistică a abordat importante teme de doctrină, istorie militară, strategie, tactică și instruire a trupelor.

Precizând sfera noțiunilor de politică a războiului, conducerea lui și conducerea armatei pentru a putea aplica apoi legăturile dintre aceste elemente, el scria: *„Conducerea războiului înseamnă totalitatea combinațiilor și măsurilor administrative și de comandament, luate în direcția operațiunilor militare, pentru atingerea scopului urmărit. Între politica și direcția afacerilor militare, trebuie să existe o strânsă legătură, un deplin acord. Un stat nu va reuși să dea afacerilor sale un mers sigur, dacă nu-și va armoniza constituția și armata cu vederile și aspirațiile sale politice”³⁴.*

Concluzii

O primă concluzie, rezultată din studiul efectuat, ar fi că generalii și ofițerii armatei au scos în evidență că doctrina României trebuia să țină cont de necesitatea dotării, modernizării și pregătirii armatei pentru apărarea independenței țării, dar și pentru eliberarea teritoriilor ocupate de străini și realizarea năzuinței de veacuri a tuturor românilor, întregirea neamului prin realizării unui stat unitar.

³¹ *Istoria gândirii militare românești*, sub redacția col. dr. Corneliu Soare, București 1974, p. 207.

³² General Constantin N. Hârjeu, *Rolul cuvintelor, disciplină, doctrină, inițiativă*, București, 1907, p. 169.

³³ *Ibidem*, p. 172.

³⁴ Alexe Anastasiu, *Chestiuni de strategie, cu exemple din istoria campaniilor (1796-1878)*, București, 1903, pp. 5-6.

Teoreticienii militari ai vremii au scos în evidență că, doctrina militară este influențată de tendințele existente în arta și practica militară ale armatelor țărilor europene, de evoluția mediului de securitate internațional și trebuie să se acționeze pentru realizarea unei pregătiri unitare de luptă în principalele arme și specialități militare a forțelor armate, precum și luarea, de către statul român, a unor măsuri de dezvoltare și pregătire a economiei, populației și teritoriului național pentru a fi pregătiți a ne apăra suveranitatea și integritatea teritorială a țării.

BIBLIOGRAFIE

Documente oficiale

- Legea pentru organizarea armatei, 1908;
Legea privind organizarea armatei prin care se desăvârșește procesul de contopire a trupelor teritorial cu cele permanente, disponibil la desense.ro.1908;
Ministerul de Război, Lege pentru organizarea armatei, cu dezbaterile din Cameră și Senat, 1908.

Surse de autor

- ALEVRA N., *Armata de rezervă*, București, 1969;
ANASTASIU A., *Chestiuni de strategie, cu exemple din istoria campaniilor (1796- 1878)*, București, 1903;
AVERESCU A., *Mobilizarea, partea I, Organizațiunea*, București, 1895;
AVERESCU A., *Tactica, Teorii și aplicațiuni, partea I-III*, București, 1828-1890;
CRĂINICEANU G., *Din istoria noastră militară în 1912 și 1913*, București 1914;
CRĂINICEANU G., *Fortificațiunea permanentă*, București, 1896;
CRĂINICEANU G., *Note militare*, București, 1907;
CRĂINICEANU G., *Utilitatea cetăților. Răspunsuri la discursul părintelui Nicolae Bibescu ținut în Cameră, pe 4 aprilie 1889*, București, 1889;
CRISTADULDO G., *Defensiva activă , Din istoria noastră militară, în*19 iunie 1913, București, 1914;
GHICA I., *Scrieri*, vol. I, București, 1914;
HÂRJEU C. N., *Pregătirea Armatei pentru război. Studiul de organizare, de psihologie și de întreținere militară*, vol. I, București, 1905;
HÂRJEU C. N., *Rolul cuvintelor, disciplină, doctrină, inițiativă*, București, 1907;
IARCA A., *Câteva povește tactice*, Craiova, 1913;
INNESCU G., *Studii de organizațiune militară. Armata română. Ce a fost, ce este, ce ar pute să fie: Generalități- Infanteria*, București, 1906;

IORDĂNESCU D., GEORGESCU C., *Construcții pentru transporturi în România*, vol. 1, București, 1986;

OTU P., *Reforma militară și societatea în România (1878-2008) relaționări externe și determinări naționale*, pdf, disponibil la www.biblioteca-digitală.ro;

SOARE C., *Istoria gândirii militare românești*, , Editura Militară, București, 1974;

TĂTĂRĂSCU N., *Serviciul și ofițerii noștri de sat major*, București, 1898.

Alte materiale

Academia Română, Discursuri de recepție , vol. XXXIX, București 1912;

Armata română în ore din urmă. Studii asupra necesității sporirii și reorganizării armatei române, partea I, București, 1891;

Din trecutul României Militare, cu prilejul comemorării a șaptezeci și cinci de ani de la apariția ei în viața armatei, 1864-1939, București, 1939;

Intrarea României în Primul Război Mondial. Preparative, disponibil la <https://www.wikiwand/art> ;

Pagini din gândirea militară românească. Culegere de texte din lucrări apărute în perioada 1821 -1916, București, 1969;

Revista armatei, an XXVIII, nr. 4, aprilie 1910;

Revista Infanteriei, nr. 206, iunie 1907;

Revista infanteriei, an X, nr. 121, ianuarie 1907.

